

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Verdriet in de kerk

Ik heb een brief gekregen.

Naar aanleiding van mijn geschrijf over orde en macht in de kerk.

B. Luiten ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven - B. Luiten</i>	
Verdriet in de kerk	419
<i>Meditatief - P. Schelling</i>	
Eén voor allen? Moeder en zoon!	422
<i>Uit de kerken</i>	422
<i>Wandelen met God - B. Luiten</i>	
Vossen hebben hollen...	424
<i>Achtergronden - C. Roorda-Lukkien en M. Jager-Vreugdenhil</i>	
De kerkelijke vrijwilliger	426
<i>Kerk wereldwijd - G. Kwakkel</i>	
Aix komt naar Nederland	429
<i>Samenleving - G.J. Spijker</i>	
De mening, de uiting en de waarheid	430
<i>Lied van de week - J. Smelik</i>	
Uw opgang naar Jeruzalem	433

Waar ging het mij om? Onze orden van dienst zijn niet bedoeld als een draaiboek, waarin alles is vastgelegd en dat elke zondag hetzelfde moet zijn. Ik citeerde onze eigen generale synodes. Liturgie is geen doel in zichzelf, het gaat om de hartelijke en levensechte ontmoeting tussen God en mensen. De ontmoeting die bovendien veelkleurig is, als heel de gemeente samenkomt. Dat samenkomen met God en met elkaar heeft door de eeuwen heen een bepaalde vorm gekregen. Maar die vorm mag niet overheersen, mag ook ons houvast niet worden. Het blijft altijd gaan om God en mensen, die elkaar over en weer zoeken. Mensen die in hun nood of in hun vreugde oprecht naderen tot God mogen niet struikelen over wat wij als gewoontes hebben. Ook voor onze jongeren moeten we hierin transparant zijn. En mogen eredienssten ook iets van een verrassing hebben? Mag er variatie zijn? Is onze veelkleurigheid mooi en komt die voldoende tot uiting? Macht in de kerk is sleutelmacht: je doet voor elkaar de deur open van het Koninkrijk, met de sleutel van het Woord. Een uitgesproken dienstbare bezigheid. Je doet het in de naam van de Heer, in de liefde van de Heer en in de stijl van de Heer. Geen aardse macht begeren wij, zeker niet in de kerk. Toch kunnen mensen denken vanuit zichzelf, vanuit hun gewoontes, om van daaruit alles te beoordelen. Ze kunnen zich daarin hard opstellen, haast onverdraagzaam. Zo doen ze geen deuren open, maar dicht. Ook voor zichzelf. Sommi-

gen zijn al weggegaan, anderen dreigen daarmee.

Zo ongeveer schreef ik over orde en macht in de kerk.¹ Waarop ik een brief kreeg van Jilt Sietsma uit Aalten. Nu krijg ik wel eens vaker

brieven, en ik zal er zeker geen gewoonte van maken die af te drukken. Maar deze wijst zo in het hart van de zaak, dat ik anderen graag laat meelesen. Met dank aan de schrijver en met zijn toestemming volgt hier zijn hele brief.

Geachte ds. Luiten,

Hierbij wil ik even reageren op uw artikel 'Macht in de kerk' (27-01-2007). Helaas zeer herkenbaar, de situaties waarover u schrijft. Machtsmisbruik.

Wat mij de laatste jaren bezig houdt, is een aanpalend onderwerp: Verdriet in de kerk. Vanwege andere gewoonten die -zoals u schreef- vaak helemaal niet verwerpelijk zijn of hoeven te zijn. (Uitzonderingen daargelaten, wanneer de inhoud van ons geloof of van wat wij belijden ter discussie staat of komt te staan). In het buitenland snuiven we die aparte cultuur positief op, maar hier...

Toch zou ik wel eens een artikel of commentaar van uw hand willen lezen over de 'tussenlaag': tussen principiële zaken (Gods Woord en hetgeen daarvan direct afgeleid is: onveranderbaar, geen water in de wijn) en onze 'procedures', gewoonten etc. (veranderen kan zonder meer en gebeurt ook in de loop der tijden) zit nog een laag die ik voor het gemak maar onze kerkcultuur noem. Cultuur is dan voor mij iets wat veel meer gehecht is dan een procedure. Cultuur is niet principieel onveranderbaar (zoals wel met de eerste laag het geval is), maar is wel moeilijk, heel moeilijk veranderbaar. Let in de burgerlijke maatschappij op de integratieproblematiek. Wat veroorzaakt cultuurverandering een moeite en problemen. De afgelopen week las ik iets over de tweede generatie die op reis gaat (af en toe, met vakantie bijvoorbeeld) naar het land van hun ouders en gewoonten meenemen naar Nederland waaraan ze zich veel strikter en met veel meer overtuiging overgeven dan hun ouders deden, toen ze, zich bewust van de noodzaak zich aan te passen tot op zeker hoogte integreerden.

Cultuurverandering (de managementliteratuur staat er bol van; kijk ook eens bij het onderwerp veranderenmanagement) is onthechten, een beetje of heel erg sterven. Ook al wil 'men' zaken invoeren die 'slechts' een cultuurverandering met zich meebrengen, de 'tegenpartij' mag niet naar wapens van de macht grijpen (uw artikel); Gods Woord, en trouw daaraan, is immers niet in het geding? Tegelijkertijd (meen ik) moet een ieder die betrokken is, zich bewust zijn van de vrijwel onmogelijke opgave voor mensen (van welke soort dan ook) om überhaupt te veranderen.

Relativering ('och het is maar gewoonte of het is maar cultuur, de echte essentie wordt door de beoogde verandering niet geraakt'), althans de bereidheid daartoe, mag van een ieder verwacht worden. Dat geldt naar twee kanten. Maar ook vereist is begrip (niets is zo moeilijk als veranderen, dus we maken onze oudere (of jongere vastgeroeste) broeder en zuster niet gek door te overvragen). En in dat geval hanteren we niet het machtswapen van 'het is maar een gewoonte, je moet niet zeuren'; we gaan gewoon door.

Dat begrip, ja, soms lijkt het zelfs een fatsoenkwestie te worden (om met respect, begrip en correct om te gaan met hen die 'star' zijn of gevonden worden) mis ik ook wel eens. Ja, en als je dan begrip hebt naar twee kanten, als je dan aan twee kanten machtsdenken verfoeilijk acht, wat kan er dan nog? Ik weet het ook niet. Jezelf een beetje wegcijferen (aan twee kanten) kan een boel helpen, geloof ik.

Maar cultuur verander je niet zomaar. Sterker: die verander je niet. Je kunt stimuli gebruiken om te zorgen dat de cultuur 'zichzelf' verandert. Met begrip voor hen die moeilijk veranderen. Met begrip voor nieuwe tijden. En een dosis wederzijds respect, niet het minst naar ouderen die hetgeen is - naar de mens gesproken - toch maar hebben voortgebracht.

Met vriendelijke groet, Jilt Sietsma

Kerkcultuur

Deze brief verwoordt iets, dat voor menig een herkenbaar is. Al zal de beleving van die herkenning verschillend zijn. Zelf heb ik in dit schrijven de diepte geproefd van cultuur, hoe eigen die is. 'Een cultuur verander je niet zomaar. Sterker: die verander je niet.' Dat herken ik, maar dat het zo diep zit, verrast me toch.

Want tegelijk gaat door mij heen: hier ben ik dus wel mee bezig. Mijn artikelen over orde en macht in de kerk en over allerlei onderwerpen gaan niet alleen over wat ik zie. Ik zoek steeds het hart dat daarachter zit, omdat ik vaak het idee heb dat harten verder open kunnen gaan, voor God en voor elkaar. Vaak probeer ik ook iets te doorbreken, als ik denk dat een mens zich daar (bewust of onbewust) achter ver-

schuilt. Dat is dan ook vaak iets van die 'cultuur', waarin wij samen (meestal ongeschreven) wetten hanteren om iets te doen of te laten.

Het is verre van mij om de kerkcultuur te relativiseren. Want zij is levensgroot aanwezig. Je kunt je er thuis bij voelen, je kunt er net zo goed door vervreemden. Wat moeten we daar dan mee? Haar koesteren, of je ertegen verzetten? Of gewoon maar laten bestaan, omdat cultuur niet te veranderen is?

Wat is dat eigenlijk: 'kerkcultuur'? Heeft iemand die ooit ingevoerd? Vast niet. Zij is gewoon ontstaan. Zij bestaat voor het overgrote deel uit wat mensen gewend zijn geraakt. Tradities zeg maar, die diep in de harten zitten. Toch, hoe onverzettelijk die mogen zijn, wij geloven en belijden dat zij in de kerk niet de dienst mogen uitmaken. Ze zijn nadrukkelijk onderworpen aan het Woord van God. 'Want alle mensen zijn uit zichzelf leugenaars en ijdelder dan de ijdelheid zelf' (NGB art 7).

Overigens is het met het woord 'traditie' raar gegaan. Letterlijk betekent het 'datgene wat je overdraagt'. Het Latijnse 'tradere' ziet op vertellen, doorgeven, het is een activiteit waar mensen mee bezig zijn. In die zin is er in de kerk heel veel door te geven, van de ene generatie op de andere. Het gaat hierin om Gods grote werken. Maar in de praktijk is 'traditie' meer gaan betekenen 'datgene wat je vasthoudt'. Traditie heeft onder ons meer te maken met aanwezige cultuur dat met een gerichte activiteit. Gaan we dat dan zo laten? Is dat niet te veranderen? Sietsma schrijft over de cultuur in de kerk als een soort 'tussenlaag': zij is niet zozeer principieel maar ook niet onbelangrijk. Ze mag wel veranderen, maar dat zal zeer, zeer moeilijk gaan. Dat herken ik. Tegelijk roept dat woord 'tussenlaag' bij mij associaties op, want cultuur zit vaak ergens 'tussen'. Meestal subtiel en ongrijpbaar, maar toch als een aanwezige macht die van grote invloed is en zomaar van alles doet of juist tegenhoudt. Op die manier is zij minder neutraal dan je zou wensen. En vraagt zij juist wel om een aanpak, al zal dat dan zeer, zeer moeizaam gaan.

Sterven én opstaan

Met Sietsma deel ik de waardering voor de ouderen. Zelf heb ik de Vrijmaking niet meegemaakt, maar ik ben diep dankbaar dat toen het geloof in de betrouwbaarheid van Gods spreken werd bewaard. Dat heeft ontzaglijk veel aan inspanning gekost, de strijd liep dwars door gezinnen en vriendschappen heen, maar vandaag zien we nog veel duidelijker hoe de inzet van toen van verstrekkende betekenis was.

En in de tijd erna hebben mensen met schaarse middelen grote offers gebracht voor kerk en school. Zij hebben zich ingezet voor de erkenning van Gods soevereiniteit in staat en maatschappij. Vandaag hoor ik wel eens wat

wrang zeggen, dat nu alles weer wordt teruggedraaid. Wat toen gereformeerd was wordt nu weer algemeen christelijk, om zo te zeggen.

Ik haast mij dan om dat tegen te spreken.

Sowieso omdat 'gereformeerd' nooit iets anders bedoelt dan 'algemeen christelijk'. Het gereformeerde voegt aan het christelijke niets toe, maar valt erop terug en stelt het opnieuw in het licht. Maar vooral ook, omdat nieuwe generaties verder bouwen op het duur bevochten fundament. Zij doen dat in de context en met de mogelijkheden van vandaag. Die zijn anders dan een halve eeuw terug. Er is vandaag ook buiten 'onze' kring herkenning en waardering voor het origineel christelijke dat in de vrijgemaakte kerken werd bewaard. Herkenning die soms verrassend wederkerig is. En onze jeugd verwoordt hetzelfde geloof in haar eigen taal en bij haar eigen muziek.

wat is dat eigenlijk: 'kerkcultuur'?

Dan wil ik best aanvaarden, dat dit voor ouderen moeilijk kan zijn om mee te maken. Ze hebben het zelf zo anders gedaan, naar hun diepe overtuiging. Dat zien ze dan verdwijnen, het voelt als 'een beetje of heel erg sterven'. Alle begrip daarvoor.

Tegelijk, zonder daar iets van af te doen, is het ook niet zo dat een christen weet van sterven én opstaan? Oude tijden gaan voorbij, maar God geeft ook nieuwe. Wie dat in geloof kan zien, blijft niet hangen in zijn rouwproces. Het verleden behoudt zijn waarde, maar het is voorbij. Nu mogen we vandaag onze winst ermee doen, als christenen en als kerk. Is het algemeen christelijke, dat we als gereformeerden mochten bewaren, niet van *alle* tijden?

In ons plaatselijk kerkblad werd geschreven over een oude man, die maar niet kon wennen aan gitaarmuziek in de kerk en hoe jongeren daarbij zingen. In zijn serviceflat zette hij de kerkteléfono dan wat zachter, tot het voorbij was en de dienst weer gewoon werd. Hij deed zijn beklag erover op huisbezoek, en ook over die nieuwe liedjes. Zo leefde hij in zijn rouwproces, tot op de dag dat iemand na de dienst bij hem langs kwam. Want er was een wonder gebeurd! Die jongen die daar had gezongen, voor de microfoon, 'man, dat was je eigen kleinzoon! Heb je daar niet vaak voor gebeden? Jarenlang was hij nergens, helemaal verdwaald. Vandaag zong hij voor God. Een wonder!' De man schrok, hij had het geluid weer weggedraaid, zoals hij gewend was. Al die herrie... Maar het was de laatste keer geweest, dat wel. Ineens drong tot hem door, hoe God zijn gebed had verhoord op een geheel eigen wijze. Voortaan hoorde hij het geloof in het zingen van die jongeren, hun blijdschap en dankbaarheid voor God. Daarmee was de brug geslagen. Zijn verdriet over al het voorbij zou voortaan samengaan met een hartelijke vreugde in de kerk van vandaag, haar nieuw en jeugdig élan. Want ja,

waarom dan alleen blij zijn met zijn eigen kleinzoon? Die vreugde kon hij delen met andere ouderen.

Probeer elkaar te begrijpen

Dit zijn zo wat eerste gedachten van mij, naar aanleiding van de ontvangen brief. Volgende week wil ik wat meer zeggen over de cultuur in onze kerk. En wellicht is het goed dat de welwillende lezer zelf eerst wat nadenkt over de aangedragen materie. Daarvoor is de brief afgedrukt.

Want een pasklare oplossing zal er niet zijn,

gemengde gevoelens maakten plaats voor herkenning

dat is bij voorbaat al wel duidelijk. Cultuur zit in ons bloed (of niet). Hoe kun je daarmee omgaan?

Ik heb ook ontdekt, dat er geen kerkenraadbeleid bestaat om dit soort spanningen, tussen de ene cultuur en de andere, het hoofd te bieden. Wanneer gemeenteleden elkaar niet aanvaarden hierin, is daar geen enkele oplossing voor. Ook niet het klagen op huisbezoek of het schrijven van brieven. Want een kerkenraad zal altijd te snel en te langzaam zijn, te links en te rechts, te traditioneel en te progressief. Het is maar net met welke ogen er gekeken wordt. Een beetje toegeven aan druk van de ene kant, levert meteen kritiek op van de andere kant. Wat dan, als kerkenraad een speelbal worden van meningen? Om zo diplomatiek mogelijk alle klippen zien te omzeilen? Een beetje van alles wat, om iedereen tevreden te houden? Het zal geen succes zijn en alleen nog maar meer onvrede geven. In de ene gemeente lopen de ouderen weg, ergens anders de jongeren. Het punt is precies waar de brief over gaat: *het begrip over en weer*. Dat kan een kerkenraad niet bieden. Wat hij wel kan doen, is leiding geven.

Mensen zo met elkaar in gesprek brengen, dat ze gaan spreken over wat nog dieper gaat dan cultuur.

Onze gemeente in Zwolle-Centrum is ingedeeld in acht wijken. Sommige zijn echte gezinswijken, andere meer voor kamerbewoners en jonge starters. Twee aan twee hebben we die met elkaar in gesprek gebracht, niet over standpunten van de kerkenraad, maar over het wezenlijke van liturgie, aan de hand van een paar zorgvuldig opgestelde vragen. Daar zijn wonderbaarlijk mooie dingen uit ontstaan. Gemengde gevoelens maakten plaats voor herkenning. Daarin werd veiligheid ervaren om door te vragen. Harten gingen open naar elkaar toe. Dit schrijf ik niet om het hier te idealiseren, want er was ook nog vlees en wereld bij. Maar wel om aan te geven, dat hier een sleutel ligt. We hebben veel gedaan samen in de kerk en in het kerkelijk leven, maar misschien hebben we elkaar te weinig gesproken. Of waren we te selectief daarin. Of waren er te weinig mogelijkheden om elkaar echt te leren kennen. Wat dat betreft zijn de mini-wijken al een hele stap in de goede richting. Wanneer mensen uit een zelfde straat of buurt, zonder aanzien des persoons, daarin samenkomen om met elkaar het christen zijn te delen, is de herkenning soms een ware verrassing. Want soms hebben we iemand ook zomaar ingedeeld bij een bepaalde cultuur, en in onze gedachten gelabeld als 'onbereikbaar'.

Waarmee ik nogmaals wil zeggen, dat er niet alleen een sterven is in de kerk, maar ook heel veel opstaan.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Noot

1. *De Reformatie* d.d. 20 en 27 januari jl.

Heeft u problemen bij het opvoeden van uw kind of is de relatie tussen u en uw kind verstoord? Neem dan contact op met SGJ Toegang.

SGJ
Christelijke Jeugdzorg

Professionele hulp voor christenen

033 - 475 33 00
www.sgj.nl

uit de kerken

**Rotterdam-Stad (sectie Centrum) -
beroepen:** H. ten Brinke te Bodegraven
**Rotterdam-Stad (sectie Delfshaven) -
beroepen:** J.M. Haak te Ulrum
**Rotterdam-Stad (voor missionair werk in
Rijnmondgebied) -
beroepen:** J.P.C. Simpelaar

Eén voor allen? Moeder en zoon!

‘Dat is uw zoon... Dat is je moeder.’ Johannes 19:26v

P. Schelling ■

De Heilige Geest heeft ons rijk gemaakt met het werk van vier evangelisten.

Neem nou het lijdensverhaal. Johannes doet op een heel eigen manier verslag van de kruisiging en de dood van de Here Jezus. En hij vermeldt opvallende details, die we bij de andere evangelisten missen. Zo schrijven die dat verschillende vrouwen en verder ‘alle mensen die Jezus gekend hadden’ (Lucas) op enige afstand stonden toe te kijken. Maar Johannes laat merken dat er kennelijk vijf dichterbij zijn komen staan.

Het zijn, behalve Christus’ neef Johannes zelf, de discipel van zijn bijzondere liefde, vier vrouwen. Kort gezegd: zijn moeder Maria, zijn tantes Salome van Zebedeüs en Maria van Klopas en Maria Magdalene, zijn trouwste dienares. Kortom, als de veronderstellingen over Salome en Klopas juist zijn, staat daar een kleine, intieme familiekring, een moeder, twee tantes en een neef - we rekenen Magdalena daar ook maar toe.

Wat moet er door de Heiland zijn heengegaan... Hij ziet zijn eigen lijden op hun gezichten afgetekend. En Hij weet dat er een zwaard door de ziel van zijn moeder gaat, zoals 33 jaar geleden Simeon in de tempel had gezegd. En Hij ziet zijn geliefde discipel lijden nu alles stuk breekt op de schande en het lijden van het kruis en de leegte van de komende dood.

Maar we hebben meer dan deze emoties. Hier hangt de Zoon van God, die het kruis bewust heeft aanvaard en die daarin de wil van de Vader volbrengt. Hij deelt de smart van zijn moeder en zijn vriend, maar Hij draagt die ook weg! Hij lijdt, maar Hij houdt ook de leiding.

Hoor maar hoe welbewust Hij hen aanspreekt. Hij kijkt zijn moeder aan, zoekt haar ogen en zegt: ‘Dat is uw zoon.’ En wijzen kan Hij niet, dus Hij knikt naar Johannes. En als die Hem verbaasd aankijkt, zegt de Here tegen hem: ‘Dat is je moeder.’

Hier gebeurt meer dan dat er nog even familieverhoudingen geregeld worden voor een moeder die haar oudste zoon verliest, haar steun en toeverlaat in deze wereld. Nee, hier worden levensverhoudingen recht gezet.

Het intense verdriet van zijn allernaasten verzwaart het lijden van de Heiland. Hij weet dat ze er helemaal niets van begrijpen en alleen maar uitzichtloos verdrietig zijn. En Hij weet en doorziet hoe dat komt. De zonde heeft het leven dichtgeslagen en de dood heeft er een grauwsluijer over-

heen gelegd. Die maakt ook alle relaties kapot. Want een mens moet maar proberen voor zichzelf op te komen en zo een beetje onbeschadigd de eindstreep te halen.

En dat zondige bederf van het mensenleven is de Heiland aan het boeten en de last daarvan aan het wegdragen. Om ons leven weer in het licht en het perspectief van het leven te zetten. Het echte leven dat een en al dienst aan de Here is.

In het leven zonder dat licht is voor een moeder het verlies van haar eerstgeborene een ramp en een nooit eindigende smart. Maar de Here Jezus zegt als het ware - zoals Hij ook wel eerder had laten blijken -: Moeder, uw moederschap is geen waarheid in zichzelf, maar dienst. En Ik zeg u dat Ik u van die dienst aan Mij ontsla. Want uw moederlijke zorg voor Mij en mijn kinderlijke eerbied voor u zijn ondergeschikt aan de dienst van uw en mijn God en Vader. En in zijn eeuwigheid zijn er geen ouders en kinderen meer om op te voeden en gehoorzaam te zijn.

En andersom, moeder: de zorg van een zoon moet dienstbaar zijn aan de voortgang van het evangelie en de ontplooiing van Gods dienst in uw leven.

Daarom geef Ik u deze jongeman als uw zoon. Hij kan als geen ander getuige zijn van mijn woord en werk. Daarom zal hij meer dan wie ook in staat zijn u mee te nemen in het krachtenveld van het evangelie en het groeiende koninkrijk van God. Zo worden verhoudingen rechtgezet en prioriteiten helder gemaakt. Want niet de dood en het gemis en het verdriet hebben het laatste woord, maar het evangelie en het koninkrijk.

Eén is bezig voor allen te sterven. Zeker (Kajafas): om het gevaar van de Romein af te wenden, maar sterker nog: om het gevaar van Gods toorn af te wenden. Maar ook (Paulus) om allen met Hem te laten sterven en zo het leven weer aan het licht te brengen in hun leven.

Een smekende misdadiger neemt Hij straks mee het paradijs van de Vader in. Zijn intimi wijst Hij barmhartig hun voortgaande plaats en taak in dienst van de Vader.

Als ik in gedachten bij dat kruis sta, verwonder ik mij over zijn werk voor mijn leven!

Stil en dankbaar.

Ds. Pieter Schelling is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te 's-Hertogenbosch en woont te Amersfoort.

Vossen hebben hollen...

wandelen met God

Jezus volgen. Wat betekent dat?

B. Luiten ■

Ooit zei iemand vol overtuiging tegen de Heer: 'Ik zal u volgen waarheen U ook gaat.'

Hierop zei Jezus geen ja en geen nee. Hij zei alleen: 'de vossen hebben hollen en de vogels hebben nesten, maar de Mensenzoon kan zijn hoofd nergens te ruste leggen'.

Mensenzoon

Jezus was onderweg naar Jeruzalem. Omdat Hij wist dat het tijd was om overgeleverd te worden. Wist die man veel. Hij had wellicht heel andere gedachten bij dat volgen.

Jezus hield hem voor hoe het zou worden, aan de hand van die vos en die vogel. Dat klonk wel heel sober. Geen hol en geen nest.

Het zou méér dan sober zijn.

Want het graven van een hol is *normaal* voor een vos. En wat is een vogel die geen nestje bouwt? Zelfs het meest basale, het meest elementaire in het leven van een mens zou Jezus missen. Niet eens een eigen plekje meer. Geen huis, geen hut, geen doos. Niets.

Zielig?

Zie en versta.

Bij dit soort uitspraken noemt Jezus Zich de Mensenzoon: 'de Zoon van de mens' (enkelvoud!). Hij geeft zo een rechtstreekse verwijzing naar Adam. Hij is de Zoon die in het Paradijs werd beloofd. *Hij is degene die in onze plaats treedt*. Alles wat Hem overkomt, daarin ontdek je hoe je eigen positie is, als zondaar.

Levensgroot komt hierdoor op je af, dat je zelf je plekje bent kwijtgeraakt. Daar denk je niet elke dag aan. Maar de Zoon van Adam windt er geen doekjes om. Wie God verlaat gaat ook van Gods aarde af. Volstrekt helder en rechtvaardig. Geen vierkante centimeter mag je nog je eigen plekje noemen.

Dat is méér dan sober.

Het is weggestuurd worden. Voor jou geen plaats.

Volg je nog?

Onbeschermd

Bovendien is het heel onveilig om geen hol te hebben. Dan heb je geen enkele beschutting als mensen achter je aan zitten. Ook geen afscherming voor God, als Hij je komt vragen wat je hebt gedaan.

Het is een aspect aan Jezus' leven, dat op die manier ineens opvalt. Nooit enige bescher-

ming! Altijd bereid om er te zijn, onder de mensen. Ook toen ze Hem sloegen, en bespuwden, en de spijkers door zijn lichaam sloegen. Hij trok Zich niet terug. Hij schermde Zich niet af, niet voor de woede van de mensen, niet voor de toorn van God.

Zo werd Hij een schuilplaats voor ieder die Hem volgt.

De enige schuilplaats. Verder is er voor ons nog steeds geen hol.

De vraag is, of je daar genoeg aan hebt. Of je er op die manier durft te zijn, onder de mensen. En voor het aangezicht van God.

Er is wat gebeurd met christenen, in tijden van haat en vervolging. Ze hebben letterlijk onderhouden wat Jezus zei. Door Hem te volgen werden ze bij Hem gerekend.

En wij, met onze (minder of meer) royale huizen? Durf je er nog in te wonen als christen? Dat mag wel, als je het ook kunt verlaten, op ieder moment dat de Heer verder gaat in je leven. Zonder mopperen. Het huis is te beschouwen als een tent, meer niet. Ook net zo kwetsbaar, trouwens. Besef dat tijdig.

Volg je?

Ongehinderd

Jezus was trouwens helemaal niet uit op een eigen hol. Aards bezit was zijn doel niet. Helemaal niet. Het zou Hem alleen maar hinderen. Als al (!) zijn bezittingen worden verdubbeld, zijn de soldaten gauw klaar. Alleen wat kleding, het hoogst nodige, was zijn bezit geweest. En zelfs dat moest de Zoon van Adam achterlaten. Wie God verlaat, moet ook z'n spullen inleveren. Glashelder.

Volg je weer?

Waar Hij wel mee bezig was, dat was het Koninkrijk! Om dat te brengen over de wereld, onder de mensen, in de harten. Onvermoeibaar was Hij daarin, dag en nacht bereikbaar, altijd bereid om mensen terug bij God te brengen. Velen ontvingen de nieuwe Heer in hun leven.

Dat was voor Jezus zijn eten en drinken. Daar kon Hij alles bij vergeten. Daarvoor gaf Hij alles, zijn tijd, zijn energie, zijn aandacht, zijn lichaam en zijn bloed.

Intussen heeft Hij niets tegen rijkdom, als je er maar wijs mee omgaat. Want Jezus heeft wél iets tegen dood kapitaal. Als het ligt te roesten, en niet wordt ingezet. *Als het Hem niet volgt.*

Dan volgt de bezitter Hem ook niet. Dan is het eigendom als een blok aan het been.

Volg je wel?

Wie Hem volgt, wordt net als Hij, *optimaal inzetbaar*, zonder ergens aan vast te zitten.

Alleen vast aan God. En dan kwetsbaar durven zijn. Alleen door God veilig. Het is een illusie om te denken dat je dat kunt ontlopen. Want in het offer van Jezus is je leven ontstaan.

Achter Hem aan wordt je leven een offer voor God en mensen.

Ter overweging

Ik vond een stukje poëzie, waarin deze dingen knap worden gezegd. In deze tijd voor Goede Vrijdag en Pasen bied ik het graag ter overweging aan. Het is van de hand van Hanna Hümmel, uit de bundel *Toen het morgen was*.

Ds. Bas Luiten

ALLES, WAT VRUCHT WORDT
IN JE LEVEN,
MOET DOOR HET OFFER RIJPEN.

Daarover kun je met woorden
niet veel zeggen.
Offeren is een gebeuren
in heilige geruisloosheid.

Met de roeping tot het offerleven
heeft God jou
de grote vreugde geschonken.
Verstoort die niet
door je dwaasheid,
het gericht zijn op jezelf,
door je ongelooft
en je moedeloosheid.
Je bent verwekt
door het geheim van Zijn offer,
en daarom geroepen
om te dienen in deze wereld
zoals Hij,
herberg van God te zijn

Het gaat niet om
een groots leven
of om vele gaven.
Met het geringste,
Hem toegewijde leven
kan Hij
oneindige honger stillen
in de wereld.
Met het armste leven
lest Hij dodelijke dorst.

De kerkelijke vrijwilliger

Kerken spelen al eeuwenlang een belangrijke rol op het terrein van zorg en welzijn. In navolging van Christus dragen kerkleden bij aan gemeenschapsvorming en komen zij op voor kwetsbare mensen.

C. Roorda-Lukkien en M. Jager-Vreugdenhil ■

Sociologen noemen deze inzet van kerkleden belangrijk 'kapitaal'. Het werk in en vanuit de kerk wordt op één lijn gesteld met het vrijwilligerswerk dat plaatsvindt binnen zorginstellingen, sport- en belangenverenigingen. En inderdaad valt het kerkenwerk onder 'het werk dat in enig georganiseerd verband, onverplicht en onbetaald wordt verricht ten behoeve van anderen of de samenleving'.

Kerkleden als vrijwilligers. Voor kerken is het vaak ongebruikelijk om zo naar de inzet van de eigen leden te kijken. Met als gevolg dat kerken zelden bewust aandacht besteden aan 'vrijwilligersbeleid'. Toch is het goed om dit te doen. In de *eerste* plaats omdat er in de samenleving veel expertise bestaat met betrekking tot het functioneren en ondersteunen van vrijwilligers. Van deze expertise zouden kerken gebruik kunnen maken. In de *tweede* plaats omdat kerken 'van buitenaf' wel degelijk worden gezien als 'vrijwilligersorganisaties'. Beleid en maatregelen gericht op vrijwilligerswerk kunnen daarmee ook consequenties hebben voor het werk in en vanuit de kerk. Dat bleek bij de totstandkoming van de plannen voor de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). Door middel van de WMO wil de overheid stimuleren dat burgers zoveel mogelijk voor zichzelf en voor elkaar zorgen, zodat zij zo lang mogelijk zelfstandig in de samenleving kunnen functioneren. Vrijwilligers zijn daarbij onmisbaar. En aangezien kerken een 'kapitaal' aan vrijwilligers bezitten, zouden zij een belangrijke rol kunnen spelen bij de uitvoering van deze wet. Dit zei staatssecretaris Ross naar aanleiding van de presentatie van het onderzoek 'Kerk en Caritas' in oktober

2006; het onderzoek naar vrijwilligerswerk en mantelzorg in vier orthodox-protestantse kerken, uitgevoerd door het lectoraat samenlevingsvraagstukken van de Gereformeerde Hogeschool.

In dit artikel gaan we eerst in op het op het kerkelijke vrijwilligerswerk. Daarna beschrijven we enkele resultaten van het 'Kerk en Caritas onderzoek'. Achtereenvolgens komen de kenmerken, de inzet en de motivatie van orthodox-protestantse vrijwilligers aan de orde. We besluiten dit artikel met aanbevelingen voor kerkelijk vrijwilligersbeleid.

Kerken en vrijwilligers

Zoals al eerder aangegeven is het in kerken niet altijd gebruikelijk dat mensen die hun tijd en energie stoppen in het kerkenwerk als vrijwilligers worden aangemerkt. Vrijwilligerswerk in en vanuit de kerk is bovendien zo vanzelfsprekend dat velen niet eens door hebben dat ze vrijwilliger zijn. Desondanks blijkt uit onderzoek dat kerkelijke mensen zich veel vaker vrijwillig inzetten dan mensen die niet aan een kerkgenootschap verbonden zijn. Katholieken zijn vaker actief als vrijwilliger dan onkerkelijken, hervormden nog vaker en gereformeerden het vaakst. Het vrijwilligerswerk binnen de kerk gaat daarbij niet ten koste van het vrijwilligerswerk buiten de kerk. Integendeel, kerkleden doen zowel vrijwilligerswerk in kerkelijke als in seculiere organisaties. Wel is bekend dat kerkleden meestal niet alleen maar actief zijn buiten de kerk.

Kenmerken van orthodox-protestantse vrijwilligers

Uit het 'Kerk en Caritas onderzoek' -

dat is uitgevoerd door middel van enquêtes en groepsinterviews - blijkt dat driekwart van de leden van de onderzochte orthodox-protestantse kerken actief is als vrijwilliger. Het percentage van 75,3% is bijna twee keer zo hoog als de percentages uit andere onderzoeken. De verwachting is dan ook dat de kerkleden die, op het moment dat het onderzoek plaatsvond, actief waren als vrijwilliger meer gemotiveerd waren om aan het onderzoek mee te doen dan de kerkleden die geen vrijwilligerswerk deden. De vrijwilligers uit de onderzochte kerken verschillen overigens niet veel van algemene Nederlandse vrijwilligers. Beide groepen vrijwilligers bestaan vaker uit vrouwen en ouderen dan uit mannen en jongeren.

Inzet van orthodox-protestantse vrijwilligers

De vraag is nu waar orthodox-protestantse vrijwilligers zoal actief zijn: binnen de kerk, buiten de kerk of beide? Uit het 'Kerk en Caritas onderzoek' blijkt dat vrijwilligers uit de onderzochte kerken zich het vaakst inzetten in de eigen kerk (80 procent), minder vaak in een christe-

lijke organisatie (39 procent) en nog minder vaak in een niet-christelijke organisatie (31 procent). Zij doen zelden vrijwilligerswerk in een andere kerk (6 procent). Opvallend is dat een relatief groot deel van de vrijwilligers (39 procent) alleen beschikbaar is voor de eigen kerk. Een kleiner deel (17 procent) zet zich in voor de eigen kerk én een christelijke organisatie. En een vergelijkbaar deel (12 procent) doet vrijwilligerswerk in de eigen kerk én een niet-christelijke organisatie. Het werk in de kerk krijgt klaarblijkelijk voorrang boven het werk in organisaties. Slechts 7 procent van de kerkelijke vrijwilligers is alleen actief in een niet-christelijke organisatie. Ook uit ander onderzoek is bekend dat orthodox-protestanten nauwelijks actief zijn in exclusief seculier vrijwilligerswerk. Vrijwilligers, die meededen aan de groepsinterviews van het 'Kerk en Caritas onderzoek', gaven aan dat kerkleden eerder voor het werk in de kerk gevraagd zullen worden dan voor het werk buiten de kerk. Kerkleden die vrijwilligerswerk buiten de kerk willen doen, zullen daar actief naar op zoek moeten gaan.

Motivatie van orthodox-protestantse vrijwilligers

Het bijzondere van vrijwilligerswerk in en vanuit de kerk wordt vaak aangestuurd op grond van christelijke geloofsmotieven. Maar wanneer we kijken naar de motivatie van vrijwilligers uit de onderzochte kerken valt op dat zakelijke en persoonlijke argumenten - 'gevraagd worden' en

'het leuk vinden' - vaker worden genoemd dan argumenten die direct naar het geloof verwijzen, zoals 'als een opdracht van God zien' en 'vanuit het geloof doen' (79 en 49 procent versus 35 en 32 procent). Vooral het argument 'gevraagd worden' springt eruit, als het gaat om de keuze voor vrijwilligerswerk (79 procent).

Dit is in overeenstemming met het gegeven dat kerkelijke mensen meer kans hebben om gevraagd te worden als vrijwilliger dan mensen die niet aan een kerkgenootschap verbonden zijn. Desondanks worden de *directe* geloofsargumenten wel door ruim

gericht geworven voor activiteiten buiten de kerk. Van vrijwilligersbeleid is meestal geen sprake, mede door de vanzelfsprekendheid waarmee het kerkenwerk wordt gedaan. Gezien maatschappelijke ontwikkelingen - zoals de invoering van de WMO - is het wenselijk dat in kerken een proces van bezinning en beleidsvorming op gang komt ten aanzien van het vrijwilligerswerk. 'Wat kan de kerk doen als het gaat om vrijwilligersbeleid?' Deze vraag zullen kerkenraden en diaconieën zich stellen. In dit artikel willen we daarom concrete aanbevelingen doen met betrekking tot de bezinning op het vrijwilligerswerk, de

zal het aanbod van kerkelijke vrijwilligers toenemen of afnemen?

30 procent van de orthodox-protestantse vrijwilligers genoemd, als redenen om vrijwilligerswerk te gaan doen. Volgens de vrijwilligers, die meededen aan de groepsinterviews van het 'Kerk en Caritas onderzoek', zijn geloofsmotieven niet altijd een *directe* aanleiding om vrijwilliger te worden. Kerkleden worden allereerst voor het werk gevraagd, en vinden het vaak leuk om te doen. Echter, zij worden wel door het geloof gemotiveerd: 'het geloof is de basis onder je leven, het is een levenshouding'.

Aanbevelingen voor kerkelijk vrijwilligersbeleid

Uit het 'Kerk en Caritas onderzoek', blijkt dat het sociale netwerk in orthodox-protestantse kerken sterk bijdraagt aan het inschakelen van nieuwe vrijwilligers. Hierbij gaat het om het mechanisme van 'vragen en gevraagd worden'. Hoewel orthodox-protestantse kerkleden ook buiten de kerkmuren actief zijn als vrijwilliger, wordt er door de kerken doorgaans niet

werving en begeleiding van vrijwilligers en de samenwerking met overheid en maatschappelijke organisaties.

Bezinning

- Denk na over de plaats van vrijwilligerswerk in de eigen kerkelijke gemeente. Is dit werk bijzonder of juist vanzelfsprekend? Worden vrijwilligers gewaardeerd en bemoedigd vanwege hun werk?
- Onderzoek hoe het vrijwilligerswerk in de eigen kerk georganiseerd is. Worden nieuwe vrijwilligers geworven via kerkleden en/of via de kerkenraad, de diaconie, de zusterhulp, het wijkteam, de commissies? Worden zij geworven voor activiteiten binnen en/of buiten de kerk? Zijn er genoeg vrijwilligers om bestaande vacatures te kunnen vervullen? Worden zij taakgericht of gavengericht geworven?
- Ga na wat de gevolgen van maatschappelijke ontwikkelingen (zoals de vergrijzing en de WMO) kunnen zijn voor de beschikbaarheid van vrijwilligers in de eigen kerk. Zal het aanbod van kerkelijke vrijwilligers in de toekomst toenemen of eerder afnemen?
- Denk na over de winst van vrijwilligersbeleid in de eigen kerkelijke

gemeente. Gebruik hierbij bijvoorbeeld het werkboek voor kerkelijk vrijwilligersbeleid van de Protestantse Kerk in Nederland. Dit werkboek reikt methoden aan om de vrijwillige inzet in plaatselijke kerkelijke gemeenten een impuls te geven en bevat praktijkverhalen, werkbladen en achtergrondinformatie.¹

Werving

- Inventariseer wat er zoal gedaan wordt aan bestaand vrijwilligerswerk in de eigen kerkelijke gemeente. De diaconie, de zusterhulp en commissies - zouden hierbij een rol kunnen spelen. Voor de inventarisatie van bestaand vrijwilligerswerk kan ook een werkgroep vrijwilligerszorg aangesteld worden. Deze werkgroep kan zich bijvoorbeeld ook bezighouden met het werven, introduceren, toerusten, begeleiden, evalueren, bedanken en uitzwaaien van vrijwilligers.
- Werf nieuwe vrijwilligers gavengericht. Dit houdt in dat er gericht gezocht wordt naar de juiste vrijwilligers op de juiste plek. Zo worden gaven en talenten benut. Werf vrijwilligers uit de gehele kerkelijke gemeente; mannen, vrouwen, jongeren, ouderen, alleenstaanden, gezinsleden etc. Voor de inventarisatie van gaven en talenten kan gebruikt gemaakt worden van een gaventest of een talentenbank.
- Zorg voor een aanspreekpunt, waar kerkleden die vrijwilligerswerk willen gaan doen in de gemeente - maar nog niet precies weten wat ze willen gaan doen -

terecht kunnen. Hierbij kan gedacht worden aan de diaconie of de zusterhulp, maar ook aan de werkgroep vrijwilligerszorg.

- Geef extra aandacht aan de werving van kerkelijke vrijwilligers als de kerkelijke gemeente activiteiten gaat uitvoeren die een (extra) beroep zullen doen op de vrijwillige inzet van

kerkleden.

Begeleiding

- Zorg dat er in de eigen kerkelijke gemeente aandacht is voor het werk van vrijwilligers. Dit kan op talloze manieren, bijvoorbeeld door een artikel in het kerkblad of een speciaal woordje voor vrijwilligers tijdens de kerkdienst.
- Zorg dat er in de eigen kerkelijke gemeente waardering is voor het werk van vrijwilligers. Vaak wordt het kerkenwerk als iets vanzelfsprekends gezien. Dit betekent echter niet dat kerkleden niet graag een blijk van waardering willen ontvangen. Integendeel, het bedanken van kerkelijke vrijwilligers kan zelfs zeer motiverend werken. De werkgroep vrijwilligerszorg zou hier van betekenis kunnen zijn.
- Regel een aanspreekpunt, waar kerkelijke vrijwilligers waar nodig een beroep op kunnen doen, en waar zij terecht kunnen met hun vragen en ervaringen. Hierbij kan weer gedacht worden aan de diaconie of de zusterhulp, maar ook aan de werkgroep vrijwilligerszorg.
- Geef vrijwilligers de mogelijkheid om zich toe te rusten voor het werk dat zij in en vanuit de kerkelijke gemeente doen. Zo kunnen zij nieuwe kennis en vaardigheden opdoen. Kerken kunnen bijvoorbeeld een budget vrijmaken voor kerkelijke vrijwilligers die hun activiteiten willen professionaliseren door een cursus te volgen of een studieboek aan te schaffen.

Samenwerking

- Ga op zoek naar kerkleden die feeling hebben met de politiek-bestuurlijke context als de eigen kerkelijke gemeente overleg gaat voeren met overheid en maatschappelijke organisaties over de plaatselijke inzet van vrijwilligers. Voor deze vorm van vrijwilligerswerk kunnen kerkleden geworven worden die actief zijn in een patiëntenvereniging, de gemeentepolitiek, het bestuur van een instelling, een vakbond of kerkleden die een ambtelijke functie hebben.

Lokaal diaconaat

Dit artikel verschijnt in uitgebreide vorm in de bundel 'Nabije Naasten. Kerken actief in lokaal diaconaat' van Sensor en de Nederlandse Patiënten Vereniging (NPV). Deze bundel is bedoeld voor diaconen en gemeenteleden met diaconale taken en wordt gepresenteerd tijdens een **toerustingsdag op zaterdag 31 maart 2007**. De dag heeft als titel 'De kerk doet mee! En nu de praktijk' en wordt georganiseerd door de NPV, in samenwerking met diaconale consultants van de Gereformeerde Gemeenten (GG), Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (GKv), Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK), samen met de Evangelische Alliantie (EA) en de Stichting Hulp in Praktijk (HiP). De toerustingsbijeenkomst vindt plaats in Bunschoten, in kerkgebouw 'De Fontein' van de Christelijke Gereformeerde Kerk van Bunschoten/Spakenburg, Bikersweg 7. **Aanmelden kan tot 24 maart** via de website van de betreffende kerken of organisaties.

Ir. Carriene Roorda-Lukkien en Ir. Marja Jager-Vreugdenhil zijn beiden als onderzoeker werkzaam bij het lectoraat Samenlevingsvraagstukken van de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle.

Foto's
Kerkelijke vrijwilligers via Present aan de slag.

Noot

1. P. Valstar. 'Werven, begeleiden en uitzwaaien'. Werkboek voor kerkelijk vrijwilligersbeleid. Utrecht, 2005.

Aix komt naar Nederland

De wieg van Johannes Calvijn stond in een stadje in Picardië, ten Noorden van Parijs. Als kerkhervormer kreeg hij in Frankrijk honderdduizenden volgelingen. Maar Frankrijk werd ook het land van hevige vervolging van gereformeerde protestanten.

G. Kwakkel ■

Het werd het land van de revolutie van 1789 en de studentenopstanden van de zestiger jaren van de twintigste eeuw. Frankrijk is nu een van de meest gesecculariseerde staten in Europa.

Mee- en tegenvallers

In het Zuiden van Frankrijk, in Aix-en-Provence, functioneert al meer dan 30 jaar een gereformeerde theologische faculteit. Deze faculteit, die het erfgoed van Calvijn in ere wil houden, leeft vrijwel helemaal van giften, uit Frankrijk en vooral uit landen buiten Frankrijk. Het afgelopen najaar kon ik melden, dat de faculteit na een aantal moeilijke jaren uit het dal begon te klimmen. Er waren enkele moedige maatregelen genomen, waardoor de faculteit er financieel beter voor kwam te staan. Nu, een aantal maanden later, blijkt dat het boekjaar 2006 met slechts een klein tekort kon worden afgesloten. Dat is te danken aan de genomen maatregelen, maar ook aan enkele onverwachte meevallers. Uiteraard is het mede mogelijk gemaakt door al die mensen, onder andere in Nederland, die de faculteit gesteund hebben, met gebed en geld.

De verbeteringen in de financiële situatie zijn iets om heel dankbaar voor te zijn. Maar vreemd genoeg hebben zij ook minder positieve consequenties. Een voorgenomen reorganisatie op het secretariaat van de faculteit kan niet doorgaan. Reden: het mag niet van de Franse wet, omdat er geen noemenswaardig tekort op de jaarrekening van 2006 staat. Tegelijk wordt steeds duidelijker, dat er een grens aan de bezuinigingen zit. De administratieve verplichtingen kosten de docenten inmiddels zoveel tijd dat het ten koste van hun eigenlijke werk dreigt te gaan. Bestuurlijke taken worden waargenomen door vrijwilligers, die maar zo nu en dan aanwezig kunnen zijn.

Na uitgebreide discussie is men tot de conclusie gekomen, dat de faculteit een *directeur opérationnel* nodig heeft. Deze functionaris moet leiding gaan geven aan al het werk dat in de instelling gebeurt. De komende tijd gaat men proberen de nodige middelen en de geschikte persoon te vinden. Tenzij men erin slaagt een vrijwilliger aan te trekken, zal dat een verho-

ging van de begroting met zich mee brengen. Aix doet z'n best om uit het dal te klimmen. Maar het blijft aangewezen op financiële ondersteuning, ook uit Nederland.

Tournee van het koor

In het leven van de faculteit neemt het koor een belangrijke plaats in. Samen zingen werkt samenbindend. De concerten van het koor bieden een gelegenheid om het evangelie uit te dragen. Het enthousiaste optreden van de koorleden speelt regelmatig een rol bij het werven van nieuwe studenten en donateurs. Binnenkort komt het koor naar Nederland. Dat gebeurt op uitnodiging van twee organisaties die Aix ondersteunen, de Vrienden van Aix en de Stichting Kampen - Aix-en-Provence. Het koor verzorgt vier optredens in de week van 15 tot en met 21 april. De data, plaatsen en aanvangstijden zijn als volgt:

maandag 16 april in de Rehobothkerk in Krimpen aan den IJssel, 20.00 uur
dinsdag 17 april in de Dorpskerk in Oud-Beijerland, 20.00 uur
woensdag 18 april in de Burgwalkerk in Kampen, 20.00 uur
donderdag 19 april in de Immanuelkerk in Bunschoten, 19.30 uur

Daarnaast wordt medewerking verleend aan een huwelijksdienst in de Christelijke Gereformeerde Kerk in Harderwijk, op **vrijdag 20 april**.

De concerten bieden een prachtige gelegenheid om nader kennis te maken met studenten, docenten en vrienden van de faculteit in Aix. De toegang is gratis (ook dat moet van de Franse wet...). Wel wordt er een collecte gehouden om de onkosten, die aanzienlijk zijn, te bestrijden. U bent van harte welkom!

Prof. dr. Gert Kwakkel is adviserend lid van het algemeen bestuur van de *Faculté Libre de Théologie Réformée* in Aix-en-Provence.

De mening, de uiting en de waarheid

Hoever reikt de vrijheid van meningsuiting? Bestaat bijvoorbeeld het recht tot beledigen? Volgens koningin Beatrix niet.' In haar kersttoespraak erkende zij wel het fundamentele belang van de vrije meningsuiting.

G.J. Spijker ■

Ze omschreef woorden als “een wapen tegen onderdrukking en tirannie”. Volgens haar moeten we ons echter wel bewust zijn van gevoeligheden over en weer: “Elkaar daarin ontzien is niet laf, maar juist een teken van beschaving.” Ze concludeerde: een recht op belediging bestaat niet.

Mooie woorden. Misschien te mooi. In dit artikel laat ik zien dat dit maar de helft van het verhaal is. Ik maak daarbij onderscheid tussen drie niveaus:

burgers dienen samen uit te zoeken waar het heen moet met de samenleving

1. Het eerste deel is een uiteenzetting van de *juridische* stand van zaken op het terrein van de vrijheid van meningsuiting. Hoever reikt die vrijheid en waar liggen grenzen?
2. Vervolgens wil ik stilstaan bij het *ethische* niveau van de uitingsvrijheid: hoe gedragen we ons op een moreel verantwoorde wijze in de publieke discussie?
3. Ten slotte wil ik nog een laag dieper spitten door de vrijheid van meningsuiting op een *filosofisch* niveau te onderzoeken. Waarom hebben we die vrijheid eigenlijk nodig? Een analyse van dit vraagstuk geeft ons ook extra inzicht in de twee eerder genoemde niveaus en verklaart deels de gebreken van het huidige publieke debat in Nederland.

Ik sluit af met een conclusie.

1. Het juridische niveau

Het recht op vrije meningsuiting

De belangrijkste regeling van de vrije meningsuiting vinden we niet in de nationale Grondwet, maar in het Europese Verdrag voor de Rechten van de mens (EVRM). In artikel 10 EVRM staat dat iedereen het recht heeft op vrijheid van meningsuiting. “Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen en denkbeelden te ontvangen

of te verstrekken, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen.” (lid 1) Nu is daarmee niet alles gezegd. De letter van de regeling moet toegepast en geïnterpreteerd worden door de rechter. Hoe doet hij dat?

De rechter legt deze bepaling ruim uit, dat wil zeggen: hij geeft veel vrijheid aan degenen die hun mening willen uiten: ook *(in het publieke debat gedane) uitspraken worden beschermd die schokkend, grievend of verontrustend zijn.*

Waarom mag er zoveel gezegd worden? Volgens de rechter dient in een democratische samenleving een open discussie plaats te kunnen vinden. Het publieke debat is namelijk onmisbaar voor de vooruitgang van een democratie en voor ieders persoonlijke ontplooiing. Burgers dienen samen uit te zoeken waar het heen moet met de samenleving waarin ze leven. Daarom is de vrijheid van meningsuiting “een van de fundamentele van de democratische samenleving”.

Beperkingen

Dit betekent niet dat deze vrijheid juridisch onbeperkt is. Artikel 10 EVRM vervolgt namelijk dat de invloeden van deze vrijheid “plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt”. Wil de vrijheid van meningsuiting beperkt kunnen worden dan is een belangrijke eis dat een beperking ‘noodzakelijk is in een democratische samenleving’ (lid 2).

Wanneer is daar sprake van? Niet snel. Een democratie kenmerkt zich immers door openheid, tolerantie en pluralisme, aldus de rechter. Vooral uitingen van minderheden dienen te worden beschermd. Zij hebben immers vaak afwijkende meningen. Zeker als een uitspraak gedaan wordt in het publieke debat biedt het recht erg veel ruimte om een mening te uiten. Recent bleek dat weer eens bij een rechtszaak naar aanleiding van uitingen over Rita Verdonk.

Poster-Verdonk

Wat was het geval? Een Nijmeegse activist had

een poster over Rita Verdonk getoond voor de tv naar aanleiding van de brand in het cellencomplex in Schiphol. Op de poster stonden de woorden *Reisbureau Rita. Arrestie-deportatie-crematie. Adequaats tot het bittere einde*. Deze poster is beledigend en kwetsend. De eer en goede naam van de minister is aangetast, oordeelde de rechter. Maar, voegde hij eraan toe, de vrijheid van meningsuiting weegt zwaarder. Immers: de poster is een standpuntbepaling over een politieke kwestie. Omdat de poster een onderwerp betreft dat in Nederland voorwerp was van heftige maatschappelijke discussie, bestaat hier weinig ruimte om de vrijheid van meningsuiting te beperken.

Deze rechterlijke benadering staat niet op zich. In het verleden zijn tal van zaken geweest waarin kwetsende uitlatingen niet bestraft werden. Bij een ervan, de zaak El Moumni, wil ik wat uitvoeriger stilstaan, omdat deze casus vooral ook voor gelovigen van belang is.

De zaak-El Moumni

Imam El Moumni had in het tv-programma Nova (op 3 mei 2001) uitlatingen gedaan die erop neerkwamen dat homoseksualiteit (1) schadelijk is voor de Nederlandse samenleving en (2) een besmettelijke ziekte is. De rechtbank oordeelt dat deze uitspraken op zichzelf genomen kwetsend en strafbaar zijn. Maar het strafbare karakter komt aan de - in beginsel beledigende - uitlatingen te ontvalen nu de uitlatingen een godsdienstige overtuiging direct uitdrukken. De rechtbank vervolgt: "Met de getuige-deskundige (...) is de rechtbank van oordeel dat verdachte zijn uitlatingen kon baseren op teksten van de koran en op uitspraken van de profeet, dat wil zeggen op fundamentele geschriften, waaraan verdachte zijn godsdienstige overtuiging (mede) ontleent." Al met al kunnen de uitlatingen volgens de rechter niet worden aangemerkt als beledigend in juridische zin. Dit wordt afgeleid uit de context, waaruit blijkt dat het gaat om een uiteenzetting van een godsdienstige

opvatting. Was die context er niet geweest, dan was de belediging wellicht wel aanleiding geweest voor een veroordeling. Volgens de rechter heeft de imam evenmin aangezet tot haat, discriminatie of gewelddadig optreden tegen mensen wegens hun homoseksuele gerichtheid. Uit het gesprek met Nova komt namelijk verder naar voren dat El Moumni als zijn standpunt heeft gegeven dat de

omgaan. Dat betekent niet dat we iedereen lief en aardig moeten vinden, maar wel dat we het beste voor hebben met iedereen en de wil hebben onze medemens tot zijn recht te laten komen, ook in het maatschappelijke leven.

Dit betekent geen *anything goes*. Ook christenen mogen zo nodig kritiek leveren op opvattingen en gedragingen

de liefde kan hard (en pijnlijk) zijn, de waarheid ook

Islam het lastigvallen van iedere persoon verbiedt.

De rechter volgt hier de lijn die even daarvoor met de zaak-Van Dijke was ingezet. Vast uitgangspunt is sinds die zaak dat ook orthodoxe gelovigen de ruimte hebben om hun - soms omstreden - meningen te uiten in het publieke domein, ook als dit kwetsend is voor een bepaalde groepering. Dit is in lijn met de visie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, dat in het maatschappelijke debat ook schokkende, verontrustende en kwetsende uitlatingen zijn toegestaan. De grenzen van deze vrijheid worden pas overschreden als er bedreigingen in het spel zijn of als er wordt aangezet tot haat of geweld.

2. Het ethische niveau

Liefdevolle kritiek

De koningin heeft dus ongelijk. Beledigen mag wel. Althans juridisch gezien en tot op zekere hoogte. Ook christenen hebben dat recht en ergens is dat maar goed ook. Anders ontstaat het gevaar dat bepaalde controversiële onderwerpen niet meer ter sprake worden gebracht vanwege vrees voor strafvervolg. Het feit dat kwetsende opmerkingen niet altijd *juridisch* strafbaar zijn, wil echter niet zeggen dat ze *ethisch* toelaatbaar zijn. Het Wetboek van Strafrecht is wat anders dan de Tien Geboden. Het bijbelse gebod tot naastenliefde roept op tot liefdevol met elkaar

gen van mensen. Dit mag ook scherp. De liefde kan hard (en pijnlijk) zijn, de waarheid ook. De Bijbel spreekt echter ook over inzicht en fijnzinnigheid. Deze zijn nodig voor een constructief gesprek met de medemens. Het gaat om onderscheidingsvermogen (*Filippenzen* 1:9-10): "Het is onze taak om te onderscheiden *wanneer* het *waar* op aankomt en *wanneer* ik wat zeg. Wat wij moeten leren, is om tijd en wijze te weten", aldus Gert-Jan Segers.²

Kwetsen onvermijdelijk?

Toch is het onvermijdelijk dat er soms gekwetst wordt in het publieke debat, ook voor christenen. We kunnen proberen niemand te kwetsen, maar in onze pluriforme samenleving is dat niet altijd te voorkomen. Er zullen in deze gebroken werkelijkheid altijd dingen gezegd blijven worden die een minderheid of de meerderheid in de samenleving minder leuk vindt of zelfs pijn doet. En het is maar goed dat die niet altijd juridisch bestraft worden. Van andere orde is echter het doelbewust kwetsen. Hirs Ali zei na de cartooncrisis dat het recht op kwetsen de kern van de uitingsvrijheid is. Dat lijkt me onhoudbaar. Kwetsen kan hooguit een betreurenswaardig neveneffect zijn van de vrijheid van meningsuiting, maar me dunkt nooit meer dan dat - ook al bekruipt je die gedachte wel eens als je de Nederlandse media en podia volgt. Kortom, de vrijheid van meningsuiting is ruim en dat is goed, maar momenteel wordt de uitingsvrijheid soms verabsoluteerd en tot een doel

op zich gemaakt, met kwetsen als het hoogst haalbare. Dan heb je niet begrepen waar deze vrijheid voor bedoeld is

3. Het filosofische niveau

Waarom vrijheid van meningsuiting?

Wat is het doel van de vrijheid van meningsuiting? In het kort: samen door gesprek zoeken naar ware en goede inzichten ten behoeve van het algemeen belang. Met elkaar ideeën uitwisselen en meningen testen over het goede samen-leven. Niet dat iedere mening evenveel waard is, maar goede ideeën en waardevolle inzichten komen vaak uit onverwachte hoeken. En niet alleen uit christelijke hoek.

Stefan Paas wijdt in zijn nieuwe boek *Vrede stichten - politieke meditatie* interessante passages aan dit thema.³ Volgens hem toont de huidige hoeveelheid aan spot en belediging aan dat men “geen prijs meer stelt op een werkelijk gesprek met de ander, maar op zijn hoogst in een gesprek over de ander.” Zelfprofilering is waar het kennelijk tegenwoordig vooral om draait. Van een inhoudelijk debat met werkelijke interesse in elkaars standpunten is steeds minder te merken. Hoe is dit te verklaren? Paas wijdt het aan een afnemend geloof in een bovenpersoonlijke waarheid en een daarmee gepaard gaande ironische (postmoderne) levenshouding waarin alle ideeën in principe relatief zijn en daarmee restloos onderhandelbaar. De mening die je publiekelijk uit, zegt alleen iets over jezelf, over jouw hoogstpersoonlijke voorkeur. Het heeft niet de pretentie iets te zeggen over het algemeen goede en ware. In het publieke debat is dan ook niets meer heilig, behalve de - al dan niet spottend vormgegeven - individuele zelfexpressie.

Pessimisme?

Reden voor pessimisme? Ja, maar er is ook reden tot hoop. Seculiere opi-

niemakers als Bas Heijne, Ian Buruma, Ger Groot en Joost Zwagerman laten zich recent opvallend kritisch uit over het domweg en doelbewust beledigen van medelanders. Laatstgenoemde schreef onlangs in zijn column in *NRC Handelsblad* (6-1-07) dat beledigen niet meer is wat het geweest is: “Vroeger had het nog wel wat stoers, maar dat is er wel vanaf. (...) Er was een tijd dat columnisten, cabaretiers of schrijvers overwegend laconiek waren over de kansen dat zij (...) beledigden. Over de belediging werd niet gedacht in termen van ‘rechten’. (...) De reactie van de beledigden overviel de belediger nogal eens. Een als beledigend opgevatte uitspraak legde in die tijd nog wel eens een pijnpunt bloot in de samenleving.” Nu is dat anders, aldus Zwagerman. “Veel beledigers bedenken iets waarvan ze van tevoren vurig hopen dat het beledigend zal zijn. Daarna slingeren zij de belediging, liefst met veel misbaar, de wereld in. Als anderen dan inderdaad beledigd zijn, voelt de belediger zich niet overvallen, maar: gekrenkt (...) en wat al niet meer. Vervolgens gaat de belediger de beledigde partij een potje opvoeden. Kom, kom, kan de beledigde partij niet eens wat relaxter zijn?” Aldus een ‘kleine fenomenologie van de belediging’. Er zijn dus ook niet-christenen die kritisch zijn ten aanzien van de sport der belediging.

En christenen?

Tot slot wil ik nog benadrukken dat ook christenen behoefte hebben aan de vrijheid van meningsuiting. Ook wij hebben geen onfeilbare en absolute kennis van goed en kwaad. Woord en werkelijkheid geven ons richting bij het bespreken van maatschappelijke vraagstukken, maar ook wij hebben het gesprek met anderen hard nodig. We doen dat vanuit het besef dat er wel waarheid is, maar dat ons begrip daarvan nooit boven kritiek staat.

Dit uitgangspunt wordt wel vergeten, bijvoorbeeld door fundamentalisten. Zij pretenderen directe en

absolute kennis van de waarheid te hebben. Het gesprek is dan echter niet meer nodig. Zulke gelovigen lijken uiteindelijk op de eerdergenoemde postmodernisten die zeiden dat er geen absolute waarheid is. Beide groepen hebben immers geen gesprek nodig. Want of ze kennen de waarheid al (fundamentalisten), of ze geloven niet dat er überhaupt een bovenpersoonlijke waarheid is (postmodernisten).

Conclusie

Nederlanders, ook christenen, hebben een ruime vrijheid van meningsuiting, inclusief een zeker recht tot beledigen. Maar daarmee is niet het laatste woord gezegd. Vrijheid dient altijd te worden vormgegeven in verantwoordelijkheid. Tegelijk is het soms onvermijdelijk dat in onze veelkleurige samenleving wordt gekwetst. Maar het mag nooit doel op zich zijn. Dat strookt ook niet met bedoeling van deze vrijheid. Die is namelijk gericht op het door debat zoeken naar wat goed is voor de samenleving. Christenen kunnen in dit gesprek een waardevolle bijdrage leveren, door respectvol te luisteren, maar ook door ‘richtingwijzende inzichten’ en ideeën aan te reiken in maatschappelijke discussies.⁴ Er lijkt weer ontvankelijkheid voor te zijn.

Drs. Geert Jan Spijker is wetenschappelijk medewerker bij de ChristenUnie

Noten:

- ¹ *NRC Handelsblad*, p. 2 (27-12-06).
- ² *DenkWijzer* 2006/4, p.13. Segers maakt deze opmerking overigens in de context van de dialoog met moslims.
- ³ Zie met name hoofdstuk 6. Overigens organiseert het wetenschappelijk instituut van de ChristenUnie op 14 april a.s. een congres mede naar aanleiding van dit boek. Andere sprekers zijn dan onder meer Ad de Bruijne en Govert Buijs.
- ⁴ Vgl. De Bruijne, *Levend in Leviatan*, Kampen: Kok 2006, p. 114 e.v.

Uw opgang naar Jeruzalem

lied van de week

In deze periode van het kerkelijk jaar wordt het paasoratorium 'Het Lam dat ons' doet leven op verschillende plaatsen uitgevoerd. Dit oratorium schreef Ria Borkent op uitnodiging van de redactie van het christelijk cultureel tijdschrift Icarus; een opdracht die werd gegeven om het eerste lustrum van dit blad te vieren. Dirk Zwart componeerde bij de teksten van Borkent de muziek. In 1998 werd het oratorium op diverse plaatsen in Nederland voor het eerst uitgevoerd. Sindsdien wordt het werk her en der jaarlijks rond Pasen ten gehore gebracht.

J. Smelik ■

Het werk bestaat uit de volgende vier delen: 'Jezus met zijn leerlingen', 'De gevangenneming en het proces', 'De kruisiging' en 'Begravenis en opstanding'. Uit deze indeling blijkt al dat het oratorium - in tegenstelling tot de passies - niet eindigt met het sterven van Christus, maar met zijn opstanding. Een ander verschil met de meeste passies is dat recitatieven in het paasoratorium ontbreken. Als derde en laatste (er zouden meer te noemen zijn) verschilpunt noem ik het gegeven dat in het werk van Borkent/Zwart de gemeente (het publiek) ingeschakeld wordt: zij mag enkele coupletten en refreinen meezingen.

Door de Generale Synode van Zuidhorn (2002) zijn op initiatief van het deputaatschap Kerkmuziek drie (refrein)liederen uit het paasoratorium vrijgegeven voor liturgisch gebruik:

- Uw opgang naar Jeruzalem (NG 51 - GK 88)
- In alle vroegte (NG 54 - GK 97)
- Als het lam wordt gegeten (NG 67 - GK 128)

Het eerstgenoemde lied staat voor volgende week op het rooster. Het lied verhaalt de geschiedenis van Christus' intocht in Jeruzalem. Of beter gezegd: in de coupletten van dit lied wordt deze gebeurtenis becommentarieerd en geduid. Het refrein is gebaseerd op de uitroep van de menigte die Jezus begroette: 'Hosanna voor de Zoon van David! Gezegend hij die komt in de naam van de Heer. Hosanna in de hemel!' (Mat. 21:9). Of zoals in het Johannes-evangelie staat: 'Hosanna! Gezegend hij die komt in de naam van de Heer, de koning van Israël.'

Wie de tekst van het lied doorleest, ontdekt dat de inhoud van het eerste couplet hooggestemd, extatisch is: het is één en al zonneschijn en vreugde over de overwinning van de zegevierende vorst die binnengehaald wordt. Ook het

refrein is zowel tekstueel als muzikaal uitbundig. Maar in het tweede couplet wordt benadrukt dat die intocht zich voltrekt langs het smalle pad: 'uw weg is maar een mantel breed, het is een looper van het leed die voert naar overwinning'. De slotstrofe benadrukt dat de Gezegende een Vorst van vrede is: de overwinning betekent dat Hij vrede (tussen God en mensen) brengt. Telkens wanneer ik het lied hoor, vraag ik me af of de derde strofe niet logischer na de eerste geplaatst had kunnen worden, of misschien zelfs helemaal weggelaten had kunnen worden. Is met het tweede couplet eigenlijk het belangrijkste niet gezegd en zou dat vers daarom niet een vanzelfsprekend besluit van het lied (kunnen) zijn?

In uw kerkboek treft u alleen de tekst van de coupletten aan en niet de muziek. Van het refrein zijn wel tekst en muziek afgedrukt. Wie dit lied wil gaan uitvoeren, moet beschikken over een cantorij en goede instrumentalisten, en moet bovendien de partituur van het lied bestellen bij muziekuitleverij Nootzaak (www.nootzaak@jak.nl).

Wie ander werk van Dirk Zwart kent, zal bekend zijn met de muziekstijl waarin Zwart componeert. Dat hij zich vooral laat inspireren door de muziek van de Amsterdamse studentenecclesia (m.n. Antione Oomen en Tom Löwenthal) en door de twintigste-eeuwse Engelse kerkmuziek, is ook volop in dit lied te horen.

Dr. Jan Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Zuidhorn.

NOOTZAAK@JAK.NL

Geef deze kinderen een kans

Nduku - 6 jaar

Muvula - 9 jaar

SponsorKind De ouders van Nduku en Muvula zijn straatarm.

Ze verdienen niet genoeg om voor hun gezin te kunnen zorgen. Met uw hulp kunnen wij hen een dagelijkse maaltijd geven en krijgen zij onderwijs. Samen met u geven we hen de kans op een goede toekomst. Nduku en Muvula zijn geen uitzondering. Help ons helpen. Dat kan al voor € 22,50 per maand.

Voor meer informatie: www.redeeenkind.nl

Tel. 038 - 460 46 48 • E-mail: info@redeeenkind.nl • Postbank 1599333 • Zwolle

eenzaam niet meer wat het was afstandelijk veranderd zo weinig thuis buitengesloten

Is ons HUWELIJK NOG TE REDDEN?

Worstelt u met ernstige huwelijksproblemen en wilt u zich actief inzetten om uw huwelijk te redden? Dan biedt Eleos een intensieve dagklinische groepstherapie.

Meer informatie vindt u op www.eleos.nl. U kunt ook bellen of mailen.

T (030) 244 60 89 (Artine Westerlaken of Ad Drewes)

De therapie is gericht op echtparen bij wie eerdere hulpverlening niet heeft geleid tot voldoende verbetering van de relatie.

E artine.westerlaken@eleos.nl
of ad.drewes@eleos.nl

Wilt u na alle inzet die er al was toch nog een poging wagen? Een enthousiast team zoekt met u naar een nieuw perspectief voor u en uw echtgeno(o)t(e).

www.eleos.nl

KERKGEBOUWEN

vertrouwd verzekerd

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Elk jaar krijgen we premie terug.
En flink wat!

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

